Hautzinger Gyula
Kell-e nekünk a NATO új stratégiája?

A mai bódult, választások előtti világunkban, közvéleményünkben elsikkadnak olyan kérdések, mint ami hazánk biztonságát középtávra is meghatározza, a NATO új stratégiai koncepciója, közelebbről annak a kidolgozása. A téma, ha a színfalak mögé is szorul, de nagyon is napirenden van.

Az előzményekről annyit, hogy a világ eddigi legsikeresebb, immár hatvan esztendős védelmi szövetségének természetesen mindig is volt stratégiája. A legutóbbit a washingtoni szerződés megalapításának 50. évfordulója alkalmából 1999 áprilisában, a tagállamok Washingtonban, az ünnepi, jubileumi csúcstalálkozón fogadták el. Magyarország és a velünk együtt felvett másik két új tagállam, Csehország és Lengyelország már annak kidolgozásában aktívan részt vett. Mondom ezt úgy is, mint az akkori történések tanúja. Manapság sokan – lehet az eltelt több mint egy évtizede történtek felejtése miatt – úgy mondják, hogy mi akkor a „készbe" érkeztünk. Ez a szemlélet azért is veszélyes, mert azt sugallja, hogy mi akkor semmit sem tehettünk, mint új tagoknak illett tudomásul vennünk a már meghozott döntéseket.

Tételezzük fel, ha így is lenne, akkor annál inkább itt az alkalom, hogy alaposan kivegyük a részünket a következő időszakra a világ, Európa és benne hazánk biztonságának alakítására fontos dokumentum formálásában, kidolgozásában. Ne ismétlődjön meg az a helyzet, amely (de sokszor!) előfordult az elmúlt évtizedben, hogy igyekeztünk a dolgok könnyebb oldalát választani a közös döntések alapján hozott, közös felelősségű feladatokból. Ezen kijelentésem alapján, véletlenül se gondolja senki azt, hogy most valami rettenetes kritikát fogok megfogalmazni a NATO-ban felmutatott eddigi eredményeinkről. Nem teszem, mert a helyzet jóval bonyolultabb és összetettebb. Az biztos, hogy csatlakozásunktól partnereink többet vártak, mint amennyire lehetőségeinket tekintve egyáltalán képesek voltunk. Az is bizonyos, hogy a haderő fejlesztése területén az elmúlt két évtized alatt bejárt nemcsak göröngyös, de girbe-gurba úton többet tehettünk volna. Volna, volna… Rendkívül történelmietlen ez a megközelítés, nem is folytatom. Legyen a történészek dolga majdan kideríteni, objektíven és hitelt érdemlően leírni mi, és miért is történt nálunk az ezredfordulóhoz közeledvén és az azt követő évtizedben.

De most, itt a nagy lehetőség, az alkalom, hogy megmutassuk: hahó, itt vagyunk! És szeretnénk, ha minket is meghallgatnátok, a mi véleményünket is figyelembe vennétek! A vonat robog. Kérdés hányan vagyunk rajta, akik az előttünk álló koncepcióalkotással kapcsolatban a következő hónapokban eszmét cserélünk, vitatkozunk, a végleges nemzeti álláspont kialakításában segítünk. A félreértések elkerülése végett, ennek az esztendőnek a vége felé a NATO-nak lesz új stratégiája! Egy lehetőség már elúszott. Tavaly, április elején a Strasbourg-Kehl-i történelmi évfordulós csúcson már illett volna elfogadni az új koncepciót. No, de Obama még friss elnök volt, nem volt még ideje kellően áttekinteni a helyzetet – hangzott az óceán túloldalán és európai bennfentesektől egyaránt. Ami talán ennél is fontosabb és valószínűbb ok a „miért nem"-re, hogy a mára jól megnőtt szervezetben és tagországokban a koncepciót nem tárgyalták meg kellően. Hogy miért nem, az sejthető. Irak, majd Afganisztán körül kialakult szinte állandósult vita inkább a megosztottságot, mint az egységességet mutatta volna a szervezetben. Egy

kellően nem előkészített dokumentum elronthatta volna a magasztos ünneplést. Így viszont nyertünk másfél évet.

Idén ősszel viszont, nincs „menekvés”. Le kell tenni, mégpedig konszenzus alapján a dokumentumot, amely most talán egységesebben lehet alapja a szövetség, a világ békéjének, de ne mondjunk nagyokat: a NATO minden állama biztonságának hosszú időre történő garantálására. Nagyszerűen hangzik, ugye? És a nagy kérdés: képesek leszünk ez alatt az idő alatt letenni az asztalra azt a koncepciót, amely ezt biztosítja?

Nos, itt jöhetnek a kérdőjelek.

Ma a koncepció kidolgozása, a tagországokban társadalmi vita szakaszában van. Azaz, lépten-nyomon, különböző biztonságpolitikai fórumokon erről kellene hallanunk. Legalábbis az érdeklődőknek. Ezzel szemben – és már a bevezetőben jelzettek szerint bizonyos mértékben magyarázható okokból – nagy a csend. Nem azt állítom, hogy senki sem foglalkozik a témával. Nálunk a külügyminiszter vezetésével létrejött egy szakemberekből álló „bölcsek tanácsa” és a szakfolyóiratokban is figyelemre méltó eszmefuttatások jelennek meg. Biztos vagyok benne, hogy meghatározó szakmai műhelyekben, kormányzati szerveknél, külképviseleteknél is folyik az előkészítő munka. De ezt kevésnek érzem. Ki kell az emberek közé menni és néhány fontos kérdésben kérni a társadalom véleményét. Vitát kezdeményezni, ha kell érvekkel meggyőzni az embereket. Felmérést készíteni, a véleményeket összegezni, következtetéseket levonni, és letenni döntéshozóink asztalára, hogy ne lehessen majd azt mondani a következő években, hogy „ja, én nem is hallottam erről! Engem meg sem kérdeztek ezzel kapcsolatban”.

Mert van itt továbbra is megosztó kérdés bőven! Vegyük például, a washingtoni szerződés 5. cikkelyét a kollektív védelemről. Nekünk, magyar embereknek a zsigereinkben van a történelmi távlatokból lerakódott félelem, az ország fizikai biztonságának féltése. Vannak így jó néhány más országban is a mi régiónkban: lengyelek, csehek, a balti népek. Ez az érzés homlokegyenest másfajta, mint például a tőlünk jóval nyugatabbra fekvő országban a területi integritással kapcsolatos érzés. Nem beszélve olyan hatalmas szövetségesünkről, akit immár közel két évszázada nem ért külföldi invázió, az is csak államiságának épp’ a kezdetén. Mi következik ebből? Jó lenne az e fajta aggodalmat a szerződésben rögzítetteken túl, az új stratégiában még talán jobban, egyértelműben szerepeltetni. Kínos, amikor fontos, a témával kapcsolatos konferenciákon tőlünk nyugatabbra élő, jobb sorsú országokból érkező felkészült kollegáink belebonyolódnak a fegyveres konfliktus – háború összefüggéseinek máig nehezen deklarált fogalmainak a boncolgatásába, netalán a lehetséges szövetségesi teendők, vagy éppen nem teendők taglalásába.

Ne felejtsük el, van itt egy hol kevésbé, hol jobban működő, évszázadok óta kitalált, a rendszerváltozás után felélesztett nagyszerű regionális szervezetünk, a „Visegrádi Négyek”. Bizony érdemes lenne ezeket a közvetlen területi biztonsággal kapcsolatos kérdéseket a „szűkebb családon” belül is megvitatni, mert a megszaporodott „nagycsaládban” megnövekedhet a hasonló regionális csoportosulásokon belüli egyeztetés jelentőssége, fontossága. Nem látok bele más hasonló geopolitikai alapon szerveződők működésébe, de biztos vagyok benne, hogy a Benelux-államok, a skandinávok (még akkor is ha Svédország és Finnország nem is tagjai a NATO-nak) vagy az ibériai félsziget országai értelemszerűen egyeztetnek a biztonságukról kialakítandó véleményükről. Fontos ez abból a szempontból is, hogy már most – az előkészületek időszakában – az a vélemény járja, hogy az új stratégia kialakításánál elkerülendő az egyes országok „kívánságlistájának” összetevése. Ez teljesen jogos

törekvés. Ugyanakkor hatásosabb, ha a közvetlen biztonságukról hasonlóan gondolkodók, különösen az újabb tagok esetében bizonyos hangsúlyok kialakulása közös fellépésük eredménye.

Ne felejtsük el, hogy ugyanilyen fontossággal bírhat a nyugati országok részéről, az ő biztonságuk szempontjából megfogalmazott lépéseknek a mi részünkről történő támogatása. New York, Madrid, London: csak egyfajta szomorú történések időrendje alapján sorba szedett városok felsorolása. Tudjuk, hogy mi rejlik mögötte. Milyen szörnyű csapást szenvedtek el ezek a nemzetek az elmúlt évtizedben. Nyilvánvaló a törekvésük, hogy a veszélygócokat igyekeznek ott semlegesíteni, ahol azok keletkeznek. Ha nem is ilyen egyszerű a dolog, nekünk, akik ugyanazt az értékrendet követjük, mint nyugati szövetségeseink, legalább olyan kötelességünk részt venni ebben az új típusú, terrorizmussal szemben folytatott küzdelemben, mint nekik megérteni a mi aggodalmainkat.

Továbbá itt vannak az új keletű problémák. Csak felsorolás jelleggel, a legfontosabbak: a globális felmelegedés és ennek hatásai (a változásokat már a saját bőrünkön érezhetjük) a víz egyre növekvő stratégiai szerepe (a mi hazánk éppen egy ilyen vízgyűjtő közepén fekszik); az illegális migráció kérdése (minket is érint, ha nem is olyan mértékben, mint a mediterrán térség országait); a növekvő nemzetközi kibernetikai bűnözés, kábítószer kereskedelem; az energia biztonság (volt alkalmunk tavaly az orosz–ukrán gázkrízis idején megtapasztalni). Mind, mind az országok, így hazánk biztonságával is összefüggő kérdések. És akkor még nem is beszéltem a minket csak közvetetten érintő tömegpusztító fegyverek elterjedésének, vagy az illegális fegyverkereskedelem megakadályozásának régi-új feladatairól. Az említetteken túl, jellemző eddig nem tapasztalt új veszélyek hirtelen megjelenése, mint a zavartalan tengerhajózás veszélyeztetése, a világtengereken a modern kalózkodás fokozott megjelenése, amelyre gyorsan kell/kellene a világnak, és jelezzük a NATO-nak reagálni. (Más kérdés, hogy nekünk nemcsak alkalmas katonai eszközeink, de kereskedelmi tengerhajózásunk sincs.)

Nekünk a béke szempontjából – közelsége folytán – talán legfontosabb, a Balkán kérdése. Az, hogy ma nincs háború a Balkánon, sok mindenki, beleértve a magunk érdeme is. De nem dőlhetünk hátra. Ott van még mindig Bosznia-Hercegovinában a daytoni-béke megkötése idején hasznosnak bizonyult, mára a további lépéseket nem egészen elősegítő helyzet. Koszovó, Macedónia. Számunkra továbbra is kiemelten fontos, hogy a déli határaink közelében tovább stabilizálódjon a helyzet. Nemzeti feladatunk, ugyanakkor erkölcsi kötelességünk, hogy a földrajzi szomszédságunkban, közelségünkben lévő országokat minden téren segítsük.

Nos, talán a lista nem is teljes, és nem is mindegyik veszély elhárítása igényel katonai erőt. Egységes, egy szervezetben, világméretekben, megfelelő eszközökkel való kezelését annál inkább. Az sem biztos, hogy azonos részvétel és erő-eszköz ráfordítás szükséges. Nyilván, a példaként említett tengeri kalózkodás elleni küzdelemben humoros lenne bármilyen mérvű részvételünket feltételezni. De a többiben, annál inkább. Ez is feladat, hogy a következő időkben beszéljünk róluk.

Valamint kikerülhetetlenül itt van a „miből és hogyan” kérdése. A jelenlegi gazdasági világválság nem kedvezett a biztonság artikulálható megfogalmazásának. Még népesség- arányosan sem elvárható az azonos szintű részvétel az intervenciós, távoli térségekben zajló (és biztosan a jövőben is következő) katonai műveletekben a szövetség kevésbé szerencsés történelmű, ebből következően szerényebb gazdasági helyzetű országaitól. Sajnos mi is ezek közé tartozunk. Jó lenne végre, valamilyen az

ENSZ műveleteihez hasonló finanszírozású metódust kitalálni a NATO-ban (de sürgősen hozzáteszem, a legalább olyan fontosságú Európa Uniós védelmi kérdésekben úgyszintén), hogy a részvétel nemcsak az ország nagysága, népessége, hanem gazdasági lehetőségei alapján is történjen. Azt elvárni, hogy egy tőlünk gazdaságilag sokkal fejlettebb, nagyobb teherbíró képességű, ugyanakkor lélekszámban közel azonos (és több ilyen is van) lélekszámú országhoz hasonlóan teljesítsünk – képtelenség.

Tehát mi várható idén ősszel a portugál csúcson? Mindenképpen az új koncepció. Akár lesz a tagállamokban a társadalmakkal konzultációkon alapuló párbeszéd, majd az azt követő bölcs kormányzati döntés, akár leegyszerűsítve a kormányzatok a szakértői köreikre támaszkodva hoznak elhatározást. Ez utóbbi megoldásnak lehet a negatív hozadéka a jövőben, hogy a tagországokra kényelmetlen helyzetben, később támadni, ezáltal erodálni lehet a döntések nyomán magát a szervezetet is. Erre is láttunk az elmúlt években szép számmal példát. Természetesen ősszel a portugáliai csúcson lehet egy rövid, kiáltványnak is mondható döntést hozni. Ez mindenképpen elkerülendő. Ugyanakkor nem látom azt sem teljesen megvalósíthatónak, hogy a hátralévő bő fél év alatt minden, még ma esetleg meglévő ellentmondást sikerüljön kiküszöbölni, és egy részletes, mindenki számára elfogadható dokumentumot elkészíteni.

Mi van akkor, ha nem sikerül konszenzusra jutni? Ez a legrosszabb szcenário, ami történhet. Különösen a mi számunkra. Folyamatosan leszakadhatunk. Ez mindenképpen a legrosszabb, ami velünk történhet. Egy nemrégiben tartott római tanácskozáson a dokumentumok között az eddigi szövetséges műveletekben már megszokott, a szervezeten kívüli, de a műveleteinkben résztvevő „kontakt országok" kifejezésen felül, megjelent a „kiváltságos országok" fogalma is, amelyek gyakorlatilag ugyanolyan jogokat nyerhetnének el egy globális akció előkészítése/végrehajtása során, mint a jelenlegi tagok. Ezt az eshetőséget és ennek valószínűsíthető következményeit gondolom nem szükséges ecsetelni. Egyszerűen kimaradhatunk az évszázad, az évezred kialakuló világrendjéből. Nem gondolom, hogy valaki is örülne ennek Magyarországon.

Talán sikerült a címben – elismerem némi provokatív éllel – feltett kérdésre a válaszomat megadni. Bizony szükségünk van a nemzetek által minél szélesebb körben egyetértett, magas társadalmi-kormányzati felhatalmazással elfogadott új szövetségi stratégiára. Arra is szükség van, hogy az valóban a nemzetek szuverén döntéskialakítása révén, sok oldalról egyeztetve jöjjön létre. Nem vagyok híve az elmúlt években a kis (közép) nemzetekre sugallt „merjünk kicsik lenni" gondolatiságnak. Igen, bátran „merjünk nagyot és közösen gondolni", és szándékaink, törekvéseink majd tetteink alapján még értékesebb tagja lenni annak a nyugati közösségnek, amelynek ezer esztendeje a tagjai vagyunk. Ha sokszor történelmi méretekben ideig-óráig, és nem csak a saját hibánkból, az nem is ez sikerült folyamatosan.

Mit tehetünk mi, a biztonsággal foglalkozó különböző szervezetekben, de egy célért munkálkodók? Minél többször, és minél közelebb vinni a kérdéskört a társadalomhoz. Cikkezni, előadásokat tartani, vitázni-meggyőzni, a folyamat eredményét mérni, tájékoztatni. Talán így lehet legrövidebben összefoglalni a következő hónapokban elvégzendő teendőinket.

2010. február